DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ALPHONSE DAUDET

Çeviren:
Yıldız Fakıoğlu Gökduman

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 1931
EDEBÎ ESERLER: 991

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-468-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı ve Cilt: Vizyon Basımevi Kâğıtçılık
Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. Nu: 1/Z
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika Nu: 52098

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Alphonse Daudet: 1840 yılında Güney Fransa'nın Nîmes şehrinde doğan Alphonse Daudet, lise eğitimini Lyon'da tamamlar. Ailesinin geçim sıkıntısı nedeniyle erken yaşta çalışma hayatına atılarak on altı yaşında taşrada bir lisede gözetmenlik yapmaya başlar. Zorlu geçen bu görevinin ardından 1857 yılında Paris'te gazetecilik yapan ağabeyinin yanına giderek edebiyatla ilgilenir. 1858 yılında bir şiir derlemesi olan ilk yapıtı *Les amoureuses* [Aşıklar] yayımlanır. 1868 yılında taşrada çalıştığı okulda geçen anılarının yer aldığı *Le petit chose* (Küçük Şey) isimli romanı yayımlanır ve kendisine başarı getirir. Bu eserini, 1869 yılında yayımlanan ve büyük çoğunluğu Provence'ta geçen öykülerden oluşan *Lettres de mon moulin* (Değirmenimden Mektuplar) eseri izler. Ardından *Tartarin de Tarascon* (1872) (Tarasconlu Tartarin); *Les contes du lundi* (1873) (Pazartesi Öyküleri) ve bir tiyatro eseri olan *Arlesienne* gibi birçok eseri okurla buluşur. Natüralist akımının temsilcilerinden olan Zola'dan etkilenerek kaleme aldığı ve Paris toplumunu betimlediği *Le Nabab* (1877), *Sapho* (1884), *L'immortel* (1888) [Ölümsüz adam] gibi eserleri de göze çarpan eserleri arasında yer alır. Daudet, 1884 yılında yakalandığı ağır bir omurilik rahatsızlığının ardından 1897 yılında vefat eder.

Yıldız Fakıoğlu Gökduman: 1988 yılında Çorum'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Fransızca Öğretmenliği Bölümünde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladı. Hâlen Anadolu Üniversitesinde Fransız Dili Eğitimi doktora programında tez çalışmasını sürdürmekte ve Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Akademik çalışmalarının yanı sıra Fransızcadan Türkçeye edebiyat çevirileri yapmaktadır.

ÇEVİRMEN ÖN SÖZÜ

Fransa'da, "Provence öykücüsü" ve "Paris yazarı" olarak anılan Alphonse Daudet, 1840 yılında Güney Fransa'nın Nîmes şehrinde ipekçilik yapan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Maddi sorunlar nedeniyle ailesinin Lyon'a taşınmasıyla eğitim hayatını bu şehirde sürdürmüştür. On altı yaşında, doğduğu toprakların yakınındaki Alès şehrine gözetmenlik yapmaya giden Daudet, daha sonraları 1868 yılında, kurgusuna burada yaşadığı deneyim ve anılarının esin kaynağı olduğu düşünülen *Le Petit Chose* isimli romanını kaleme almıştır.

1857 yılında, Alès şehrinden Paris'te gazetecilik yapan erkek kardeşinin yanına geçerek edebiyat hayatına dâhil olmuştur. Edebiyat camiası mensuplarının gittiği yerlere sık sık giderek kendisinden oldukça etkilendiği, Şair Mistral isimli öyküsünde değindiği Provencelı şair Frédéric Mistral ile tanışmıştır. Paris'te birçok gazetede köşe yazısı yazmış, Morny Dükü'nün sekreteri olması vesilesiyle 1862'de Cezayir'e seyahatte bulunmasının ardından orada yaşadığı anılar da eserlerine yansımıştır.

Cezayir seyahatinden bir yıl sonra Provence'a yaptığı bir yolculuğunda Tissot ailesi tarafından terk edilmiş bir değirmeni tesadüfen bulması ve o değirmene yerleşmesiyle *Değirmenimden Mektuplar* serüveni başlamış olur. Yazarın yirmi üç yaşındayken kaleme aldığı bu eser, ilk olarak 1866 yılında *l'Evénement* gazetesinde tefrika olarak yayımlanmış, üç yıl içinde farklı gazetelerde yayımlanmasının ardından 1869 yılında kitap hâline getirilmiştir. Sanılanın aksine Daudet, eserlerini değirmende yazmamış, ancak orada bulunduğu süre içerisinde öykülerinin taslağını oluşturmuştur. Birer mektup olarak yazılmasından dolayı öykülerin yer yer gerçeği yansıttığı düşünülse de anlatılanlar kurguyla harmanlanmıştır. Yazar, mektupları kaleme alırken kendi yaşadıkları ile hayal gücünü birleştirerek okura sunmuştur.

Değirmencinin değirmenine geri dönüşünü konu edinen *Yerleşme* öyküsüyle başlayan eserde, konular yer yer iç içe geçse de yukarıda değinilen Cezayir anılarının anlatıldığı *Portakallar, Çekirgeler ve Miliana'da* öyküleri ve şair Frédéric Mistral'in yer aldığı *Şair Mistral* öykülerinin yanı sıra Camargue yolculuğunun ve Camargue'taki anıların anlatıldığı *Camargue'ta* öyküsü; Nîmes şehrinden dönüşte yaşanan bir anının anlatıldığı *İki Han* öyküsü; değirmencinin bir arkadaşının ricası üzerine gittiği Eyguières'deki bir anısının anlatıldığı *İhtiyarlar* öyküsü yer almaktadır.

Bunların dışında, şeref ve haysiyetin altının çizildiği *Cornille Usta'nın Gizemi ve Bixious'nun Cüzdanı* öyküleri; hayvanlardan esinlenilerek kaleme alınan *Bay Seguin'in Keçisi* ve *Papanın Katırı* öyküleri; trajik aşk hikâyelerinin konu edildiği, *Beaucaire Arabası, Yıldızlar, Arleslı Kız, Altın Beyinli Adam Masalı* öyküleri; denizi ve gemiciliği konu edinen *Sanguinaires Deniz Feneri, Sémillante'ın Can Çekişmesi, Gümrükçüler* öyküleri; dinî temaları olan *Papanın Katırı, Cucugnan Papazı, Üç Sessiz Ayin, Muhterem Peder Gaucher'nin İksiri* öyküleri; şiirsel ögelere ve esinlenme konusuna değinilen *Düzyazı Baladlar* öyküsü ve son olarak Provence'ın tüm güzelliğine rağmen Paris'e duyulan özlemin konu edildiği *Kışla Özlemi* öyküsü olmak üzere toplam yirmi dört öykü bulunmaktadır.

Daudet tarafından kaleme alınan *Değirmenimden Mektuplar* adlı yapıttan seçme yapılmaksızın tamamı çevrilen bu öyküler, sırayla okunabileceği gibi birbirinden bağımsız olarak da okunabilir.[1]

Yıldız Fakıoğlu Gökduman
Ankara, 2021

[1] Çevirmen ön sözünde değinilen biyografik bilgiler için bkz: Huguet, C. (2000). *Les lettres de mon moulin*. Nathan.

ÖN SÖZ

Pampérigouste noteri Honorat Grapazi'nin huzurunda;
İkametinin bulunduğu Cigalières'de çiftçilik yapan Vivette Cornille'in eşi Bay Gaspard Mitifio, işbu satış belgesi gereğince; Provence'ın kalbinde, Rhône Vadisi'nin çam ve meşe ağaçlarıyla kaplı yemyeşil bir yamacının üstünde bulunan, yirmi yılı aşkın süredir terk edilmiş ve kanatlarına kadar yabani asma, yosun, biberiye ve diğer yeşilliklerle sarılı olmasından dolayı öğütme işlemini yerine getiremeyen un ve yel değirmenini, hukuki teminat altında tüm borç, imtiyaz ve ipotekten muaf olarak Paris'te ikamet eden ve şu an noter bürosunda bulunan Bay Alphonse Daudet'ye sattığını;

Bay Alphonse Daudet ise, söz konusu değirmeni, kırılmış çarkına ve yabani otların fışkırdığı tavanına rağmen şu an olduğu hâliyle, şiir yazma işlerinde kullanacağı için uygun bulduğunu ve değirmende yapılacak herhangi bir tadilat nedeniyle satıcıya karşı geri dönüşte bulunmaksızın bütün olası risk ve tehlikelere rağmen değirmeni satın aldığını kabul ve beyan ederler.

Bu satış, her iki tarafın da uzlaştığı miktarın şair Bay Alphonse Daudet tarafından nakit olarak noter bürosuna bırakılarak noter ve altta imzası bulunan diğer şahitler huzurunda Bay Mitifio tarafından makbuz karşılığında teslim alınmasıyla gerçekleşmiştir.

İşbu satış, Pampérigouste noteri Honorat'nın yönetiminde, fifreci Francet Mamaï'nin ve beyaz cübbeli tövbekârların haç taşıyıcısı Quique lakaplı Louiset'nin huzurunda; tarafların, noterin ve şahitlerin satış belgesini okuyup imzalamasıyla gerçekleştirilmiştir.

YERLEŞME

Dönüşümü gören tavşanlar şaşkına döndü! Kaç zamandır değirmenin kapısını kapalı, duvarlarını ve sahanlığını otlarla sarılı gördüklerinden değirmencilerin kökünün kazındığını düşünmüş olacaklar; burayı kendilerince bir toplanma alanı, bir çeşit stratejik harekât merkezi, tavşanların Jemmapes[2] değirmeni hâline getirmişlerdi. Geldiğim gece, yalan söylemeyeyim, yirmi kadar tavşan kapının önünde daire şeklinde dizilmiş, ay ışığında ayaklarını ısıtıyordu... Pencerelerden birini aralamamla birlikte, vın! Yerle bir olan ordugâhlarından havaya kalkmış kuyruklarıyla küçük beyaz popolar ormanın derinliklerini boyladı. Umarım geri gelirler…

Beni görünce şaşkına dönen biri daha oldu. Yirmi yılı aşkın bir zamandır değirmende yaşayan birinci katın kiracısı, filozof kılıklı, uğursuz, yaşlı baykuş. Yukarıda ana milin üzerinde, moloz ve kiremit parçaları arasında hiç kıpırdamadan, kaskatı dururken buldum kendisini. Bir an yusyuvarlak gözleriyle beni inceledikten sonra tanıyamayıp korkudan "Hu! Hu!" diye öterek toz içinde kalmış kurşunî kanatlarını ağır aksak çırpmaya başladı. Ah bu kahrolası filozoflar! Hiç mi temizlenmezler… Her neyse! Sürekli kırpıştırdığı gözleri, memnuniyetsiz ifadesiyle bu sessiz kiracıyı diğerlerine yeğlerim, hemen sözleşmesini yeniliyorum. Çatıdaki küçük aralıktan girerek eskiden olduğu gibi yine değirmenin tavanındaki yaşamını sürdürmeye devam edecek. Bense kendime, alt taraftaki kireç boyalı, tıpkı bir manastır yemekhanesi gibi basık ve kemerli yeri ayırıyorum.

***

[2] Belçika'nın küçük bir şehri olan Jemmapes'ta 1792 yılında Fransızlar Avusturyalıları mağlup etmiştir. Bu galibiyetin ardından Kral Louis-Philippe karargâhını bu küçük şehrin yakınlarında bir değirmene kurmuştur. *(ç.n.)*

İşte size oradan yazıyorum. Kapım ardına dek açık. Güneş tamamen içeride. Önümde, güneşten nasibini almış mis gibi çam ağacı ormanı uzanıyor boylu boyunca... Ufukta Alpilles Dağları'nın sivri dorukları beliriyor. Çıt yok… Sadece uzaktan, çok uzaktan bir fifrenin, lavantalar arasındaki bir kervan çulluğunun ya da o an yoldan geçen bir katırın boynundaki çıngırağın sesi geliyor… Bütün Provence manzarası güneş ışığıyla can buluyor.

Şimdi siz nasıl olur da benden gürültülü ve karanlık Parisinizi özlememi beklersiniz? Değirmenimde gayet iyiyim! Gazetelerden,-faytonlardan kargaşadan binlerce fersah uzaktayım. Aradığım o mis kokulu, sıcak köşe işte burası! Etrafımda yalnızca güzel şeyler var! Yerleşeli henüz bir hafta olmasına rağmen zihnim kısa sürede edindiğim izlenim ve anılarla dolu dolu. Buyurun! Çok değil daha dün akşam, dağdaki koyun sürüsünün çiftliklerine dönüşüne tanıklık ettim. Yemin ederim, bu hafta Paris'te gerçekleşen hiçbir galaya değişmem bu gösteriyi. Gözünüzde bir canlandırın isterseniz.

Şunu belirtmem gerekir ki Provence'ta sıcaklar geldi mi sürüyü Alpler'e sürmek âdettendir. İnsanlar hayvanlarıyla birlikte bellerine kadar yükselen otların arasında, geceleri açık havada yıldızların altında yatarak beş altı ay geçirdikten sonra sonbaharın ilk soğuklarıyla birlikte çiftliklerine geri dönerek hayvanlarını biberiye kokulu küçük tepelerde otlatmaya devam ederler. İşte, dün akşam da sürünün dönüş günüydü. Taze samanla dolu ahırın büyük kapısının iki kanadı da sabahtan beri açıktı. Sürüyü gözleyenler saat başı söyleniyorlardı: "Şimdi Eyguières'dedirler, şimdi Paradou'dadırlar". Sonra akşama doğru birden büyük bir çığlık koptu: "İşte, geliyorlar!" dedi bir ses ve tüm izleyenler sürünün uzaktan tozu dumana katarak zaferle ilerleyişine tanık oldu. Sanki yol da sürüyle birlikte geliyor gibiydi. İlk önce boynuzları önde, yabani görünümlü yaşlı koçlar geldi. Onların hemen arkasında büyük koyun sürüsü belirdi. Yavruları ayaklarının dibinde koştura koştura gelen anne koyunlar biraz yorgundu. Kırmızı ponponlu katırlar, sepetlerinde beşikte sallar gibi getirdikleri yavru kuzuları taşıyordu. Ardından dilleri yere kadar sarkan, kan ter içinde kalmış çoban köpekleri geldi. Son olarak da tıpkı papazların cübbesi gibi paçalarına kadar uzanan kırmızı şayaktan kepenekleriyle sürünün iri yarı çobanları göründü. Hepsi neşe içinde önümüzden geçerek sağanak gürültüsü eşliğinde yavaş yavaş kapıdan içeri girdi… Çiftlik-

te de görülmeye değer bir coşku vardı. Tüneklerinde pinekleyen yeşil ve altın sorguçlu iri tavus kuşları gelenleri tanıyarak onları büyük bir sevinç çığlığıyla karşıladı. O an uykuda olan kümes irkilerek uyandı. Herkes ayaklandı: güvercinler, ördekler, hindiler, beçtavukları… Hepsi çıldırmış gibiydi… Tavuklar, sabahlamaktan söz ediyordu! Bu arada, sanki her koyun gelirken üzerinde yabani Alp kokusunu; insanın başını döndüren, ayaklarını yerden kesen o keskin dağ kokusunu taşımıştı.

İşte bütün bu hengame içinde sürü, ahırına geri döndü. Öyle büyüleyici bir andı ki… Yaşlı koçlar yemliklerini görünce duygulanıyor, yolculuk esnasında doğan ve çiftliği hiç görmemiş yavru kuzular etraflarına şaşkın şaşkın bakınıyordu.

Ama en dokunaklısı, köpeklerin hâliydi. Hayvanların arkasından koşturmayı görev edinmiş ve gözleri onlardan başka hiçbir şey görmeyen cesur çoban köpekleri… Kabı taze suyla dolu bekçi köpek, kulübesinin önünden onları ne kadar çağırdıysa da nafile. Sürünün ahıra girmesinden başka ne bir şey görüyor ne de duyuyorlardı. Ne zaman ki küçük çit kapısı sürgülendi ve çobanlar masaya yerleşti işte ancak o zaman kulübelerine geçtiler. Çanak dolusu yallarını lap lap yerken kurtların kol gezdiği dağın tepesinde; zehirli, mor yüksük otlarıyla hınca hınç dolu o karanlık diyarda yaşadıklarını çiftlikteki arkadaşlarına anlatmaya koyuldular.

BEAUCAIRE ARABASI

Buraya geldiğim gündü. Beaucaire arabasına binmiştim. Yakın çevresinden çok da uzağa gidemeyen, yine de günlük seyrine devam eden, akşam döndüğünde de sanki çok uzaklardan gelmiş gibi bir havaya bürünen eski bir at arabası. Arabacıyı saymazsak beş kişiydik.

İlk yolcu Camargue'lıydı. İçi kan dolu gözleri, kulaklarına iliştirdiği gümüş halkalarla, yabani bir hayvan gibi kokan, kıllı, kısa boylu bir bekçiydi. Yanında, Beaucaireli bir fırıncı, bir de onun çırağı vardı. Bu iki tıknefesin suratları kıpkırmızıydı ama yandan görünümleri harikaydı: Vitellius resimli iki Roma madalyonunu andırıyorlardı. Son yolcu ise ön tarafta, arabacının yanında oturan bir adamdı… Yok, yok! Bir kasketti. Pek konuşmayan, üzgün üzgün yola bakan, tavşan derisinden kocaman bir kasket.

Bütün bu insanlar birbirlerini tanıyor; ulu orta, bağıra çağıra yaptıklarından söz ediyorlardı. Camarguelı yolcu, bir çobana yaba darbesi indirmesi sonucu sorguç hâkimi tarafından çağrıldığı Nîmes'den dönüşünü anlatıyordu. Camargue'ta insanlar aniden öfkelenir... Beaucaire'de de öyle belli ki! Arabadaki bu iki Beaucaireli, Meryem Ana yüzünden birbirlerini boğazlamayı istemiyorlar mıydı? Fırıncı muhtemelen, Provencelıların *Azize Ana* olarak adlandırdıkları küçük İsa'yı kollarında taşıyan Meryem Ana'ya kendini adayanların kilisesindendi. Çırağı ise onun tam aksine, aşağı doğru sarkıttığı kollarından ışık saçılan o güzelim resmin olduğu, *Meryem'in Günahsız Gebeliği*'ne adanmış yeni bir kilise korosunda ilahiler okuyanlardandı. Kavga da zaten buradan kaynaklanıyordu. Bu iki Katolik'in birbirlerine ve Meryem Analarına nasıl davrandıklarını bir görseydiniz:

"Lekesiz Meryem'in de güzelmiş!"

"Sen Azize Anana bak önce!"

"Seninki Filistin'de ne haltlar karıştırdıysa artık!"

"Ya seninkine ne demeli ha! Çirkinlik abidesi! Onun karıştırmadığını kim nereden bilsin… Git de Aziz Yusuf'a sor."

Bir tek parıldayan bıçaklar yoktu ortada. Bıçaklar da olsa Napoli rıhtımını aratmayacaktı araba. Arabacı araya girmese bu dinî tartışma da o yöne doğru gidiyordu. Beaucairelilere dönüp gülerek: "Meryem analarınızla bizi rahat bırakın. Tüm bunlar kadınların meselesi, erkekler karışmamalı", dedi.

Sonrasında da kırbacını tereddütle şaklattı ve herkes onun fikrini onayladı.

***

Tartışma bitse de fırıncı hızını alamamış, lafı ağzında kalmıştı. Kendi köşesinde üzgün, sessiz sessiz oturan kasketliye alaycı bir tavırla "Peki ya senin karın, bileyici? Seninki hangi Meryem Ananın tarafından?" diye sordu.

Bu soruda komik bir şey olmalıydı zira bütün arabayı bir kahkaha aldı. Bileyici ise gülmüyordu. Duymamış gibi yaptı. Bunu görünce fırıncı bana dönerek "Karısını tanımıyor musunuz, bayım? Tuhaf bir din anlayışı vardır. Beaucaire'de eşi benzeri yoktur" dedi. Kahkahalar iyice arttı. Bileyici ise hiç istifini bozmadı. Kafasını kaldırmadan oturduğu köşeden, "Kapa çeneni, fırıncı!" demekle yetindi.

Ama fırıncıyı şeytan dürtmüştü bir kere, susmaya niyeti yoktu. Daha da ileri gitti: "Vah zavallı! Böyle bir kadına sahipseniz şikâyet etmezsiniz tabii. Onunlayken bir dakika bile sıkılmazsınız. Düşünsenize, altı ayda bir başkasına kaçan güzel bir kadın. Döndüğünde size anlatacağı bir sürü şey olur. Yani, garip bir evlilik işte… Bakın bayım, daha evleneli bir yıl bile olmamıştı ki kadın, vın! Bir çikolata tüccarıyla İspanya'ya kaçtı. Yapayalnız kalan kocası çok gözyaşı döktü ve kendini içkiye verdi. Resmen deliye dönmüştü. Bir süre sonra güzel kadın bir İspanyol gibi giyinip elinde telli bir tefle ülkeye geri döndü. Hepimiz kadına 'Aman saklan, öldürecek kocan seni' dedik. Öldürmek mi? Ne arar… Hiçbir şey olmamış gibi yeniden birlikte oldular, kadın da buna tef çalmayı öğretti."

Yeniden kahkahalar koptu. Bileyici ise köşesinden başını kaldırmadan tekrar mırıldandı: "Kapa çeneni, fırıncı!".

Fırıncı aldırış etmeden anlatmaya devam etti: "İspanya'dan döndükten sonra belki de kadının artık uslandığını düşünmüşsünüzdür, bayım. Ama nerede… Kocasının her şeyi böyle hoşgörüyle kabul etmesi, kadına yeniden günaha girme arzusu verdi. İspanyol'dan sonra bir subayla, ardından Rhônelu bir denizciyle, sonra bir müzisyenle. Sonra da bir… Hatırlayamadım hepsini. Komik olan şeyse her defasında aynı tantananın kopması. Kadın gidiyor, kocası ağlıyor. Karısı geri dönüyor, adam düzeliyor. Her seferinde karısını başkaları alıyor, o ise onlardan geri alıyor… Adam resmen sabır taşı. Tabii, karısının güzelliğinin de dillere destan olduğunu kabul etmek lazım. Bayan bileyici… Çok tatlı bir şey. Yuvarlak vücut hatları, beyaz teniyle, hayat dolu, cilveli, alımlı ve ela gözleriyle erkeklere hep gülerek bakan biri. Ya evet, sevgili Parisli beyefendi, Beaucaire'e bir gün yolunuz düşerse…"

"Eh! Kapa çeneni artık fırıncı, yalvarırım…" diyerek yürek burkan ses tonuyla yeniden araya girdi zavallı bileyici.

Tam o sırada araba durdu. Anglores Çiftliği'ne gelmiştik. İki Beaucaireli orada iniyordu, yemin ederim iyi de oldu. Fırıncının bu yaptığı resmen maskaralıktı. Çiftliğin avlusuna varmışlardı, hâlâ kahkaha sesleri geliyordu.

***

Onlar inince arabanın içi sessizleşti. Camarguelı yolcuyu da Arles'da indirmiştik. Arabacı da inip atlarıyla birlikte yürümeye koyulmuştu. Bileyiciyle ben yalnız kalmıştık. Her birimiz kendi köşemizde sessiz sessiz duruyorduk. Hava sıcaktı, arabanın körüğü resmen yanıyordu. Ara ara gözlerim kapanır, kafam ağırlaşır gibi hissetsem de uyuyamıyordum. Kulaklarımda hâlâ o dokunaklı, "Kapa çeneni, lütfen!" sözü çınlıyordu. Zavallı adam, o da uyumuyordu. Arkadan omuzlarının sarsıldığını, solgun, kaba ellerinin bir yaşlı eli gibi titrediğini görüyordum. Ağlıyordu…

Arabacı, "İşte evinize geldik, Parisli!" diye bağırdı. Kırbacının ucuyla, yeşil tepenin üzerine konmuş büyük bir kelebek gibi duran değirmenimi gösteriyordu.

İnmek için can atıyordum. Bileyicinin yanından geçerken, kasketinin altından şöyle bir bakmaya çalıştım. Ayrılmadan önce yüzünü

görmek istiyordum. Beni anlamışçasına aniden kafasını kaldırıp gözlerimin içine bakarak buruk bir ses tonuyla: "İyi bakın yüzüme dostum" dedi, "Eğer bir gün Beaucaire'den bir cinayet haberi gelirse, failini tanıdığınızı söylersiniz."

Feri sönmüş, boş boş bakan gözleriyle mutsuz, kederli bir yüz duruyordu karşımda. Gözlerinde yaş, sözlerinde nefret vardı. Nefret, zayıfların gazabıdır. Karısının yerinde olsam, önlemimi alırdım…

CORNILLE USTA'NIN GİZEMİ

Ara sıra bana akşam oturmasına gelen eski fifreci Francet Mamaï, geçen akşam birlikte pişmiş şarap[3] içerken yirmi yıl önce değirmenimde geçen bir köy dramından bahsetti. Bu adamın anlattıkları resmen içime işledi, onun anlattığı şekliyle paylaşmaya çalışacağım sizlerle.

Sevgili okurlar, bir anlığına kendinizi hoş kokular yayan bir şarap testisinin karşısında oturmuş yaşlı bir fifreciyle konuşurken hayal edin.

"Beyefendiciğim, bu diyarlar şimdiki gibi durgun, adı sanı bilinmeyen bir yer değildi. Bir zamanlar burada çok büyük değirmencilik ticareti yapılır, insanlar onlarca fersah ötemizdeki çiftliklerden buğdaylarını öğütmek için buralara gelirdi. Köyün civarındaki bütün tepeler yel değirmenleriyle doluydu. Çam ağaçları arasındaki değirmenlerin karayelin savurmasıyla dönen kanatlarını ve yol boyu yüklenip indirilen çuvallarla yüklü eşek sürülerini görürdünüz dört bir yanda. Tepelerde yankılanan kırbaç seslerini, değirmen kanatlarının gıcırtısını ve değirmenci çıraklarının 'Deh! Deh!' diye bağırışlarını duymak büyük keyif verirdi insana. Pazarları hep birlikte değirmenlere tırmanırdık. Değirmenciler, bize misket şarabı ikram ederlerdi. Hanımları, omuzlarına örttükleri dantel örtüler ve altın haçlarıyla âdeta kraliçeleri andırırdı. Ben de fifremi götürürdüm, gece geç saatlere kadar el ele tutuşur farandole oynardık. Anlayacağınız diyarımızın neşesi, zenginliğiydi değirmenler…

Maalesef bir gün, Parisli Fransızların aklına, Tarascon yolu üzerine buharla faaliyet gösterecek bir un fabrikası kurmak geldi. Taze bardağın suyu soğuk olur, derler. Herkes buğdayını fabrikaya götürür oldu. Zavallı yel değirmenleri boş kaldı. Bir süre dayanmayı deneseler de nafile! Buhar, daha baskın çıktı ve değirmenler tek tek kapanmak

---

[3] Şıranın bir süre ısıtıldıktan sonra işlenmesiyle elde edilen Provence'a özgü bir tür şarap: *vin cuit. (ç.n.)*

zorunda kaldı. Eşekler uğramaz oldu artık. Değirmencilerin hanımları altın haçlarını sattılar. Ne misket şarabı kaldı, ne el ele tutuşup oynanan farandole dansı… Dönmüyordu artık değirmenlerin kanatları, boşa esti karayel… Sonra bir gün bütün bu viraneler belediye tarafından yıkıldı, yerine de asma ve zeytin ağaçları dikildi.

Yine de bu bozgun içerisinde un fabrikalarına rağmen dimdik ayakta durabilen ve kanatlarını cesurca döndürmeye devam eden tek bir değirmen kaldı. Şu an içinde oturup şarap içtiğimiz değirmen, Cornille Usta'nın değirmeni."

***

"Cornille Usta, altmış yılı aşkın zamandır un içinde yaşayan, değirmenine tutkuyla bağlı yaşlı bir değirmenciydi. Un fabrikalarının kurulması onu resmen çılgına çevirmişti. Bir hafta boyunca köyün içinde koşturup, etrafındaki herkese fabrikacıların unlarıyla Provence'ı zehirlemek istediklerini var gücüyle yana döne anlattı. 'Gitmeyin oraya' dedi. 'Bu haydutlar, ekmek yapmak için şeytan icadı buharı kullanıyorlar. Benim değirmenimin kanatları ise Tanrının soluğu karayel ve yıldızyeliyle döner'. Sonra da yel değirmenlerini öven buna benzer bir sürü güzel söz bulup söyleyip durdu ancak kimse ona aldırış etmedi.

Bunun üzerine deliye dönen yaşlı usta, kendini değirmenine kapatıp bir başına yabani bir hayvan gibi yaşamaya başladı. Hatta anne babasının ölümünden beri kendisiyle birlikte yaşayan, dünyada dedesinden başka kimsesi kalmamış on beş yaşlarındaki torunu Vivette'i bile yanında istemedi. Zavallı küçük kız, geçimini sağlamak için o çiftlik senin bu çiftlik benim gidip, ipek böcekçiliğinde, zeytinliklerdeki işlerde ya da hasat zamanı harman yerinde çalışmak zorunda kaldı. Fakat dedesi bu yavrucağı yine de seviyor gibiydi. Torununun çalıştığı dört fersah ötedeki çiftliğe sırf onu görmek için öğle sıcağında yayan gittiği oluyordu. Yanına varınca da gözyaşları içinde saatlerce onu izliyordu.

Yöre halkı, Vivette'i yanından göndererek yaşlı değirmencinin pintilik ettiğini düşünüyordu. Torununun bir çiftlikten diğerine sürüklenerek kâhyaların zulmüne ve yaşayabileceği türlü sorunlara maruz kalması yaşlı değirmencinin itibarını zedeliyordu. Yöre halkı-

nın hoş karşılamadığı bir başka şey ise Cornille Usta olarak şanı yürüyen, sayılan sevilen bu adamın delik deşik beresi, lime lime olmuş kemeriyle sokaklarda yalınayak dolaşıyor olmasıydı. Bir de pazarları Cornille Usta'yı ayine gelirken gördüğümüzde biz yörenin diğer yaşlıları onun adına utanıyorduk. O da bunu hissediyor olacak; bizim oturduğumuz sıraya yanaşmaya cesaret bile edemiyor, kilisenin dip tarafındaki kutsal su kabının yanında daima yoksullarla birlikte duruyordu.

Cornille Usta'nın hayatında birtakım tuhaflıklar vardı. Uzun zamandır köydeki kimse buğdayını ona götürmüyordu ama yine de değirmeni eskisi gibi dönmeye devam ediyordu... Akşamları, büyük un çuvallarıyla yüklü eşeğini sürüklerken ona rastlayanlar oluyordu.

'İyi akşamlar, Cornille Usta!' diye bağırıyordu köylüler;

'Değirmende işler hâlâ yolunda, öyle mi?'

'Öyle, evlatlarım', diye neşeli bir tavırla cevaplıyordu yaşlı adam.

'Şükürler olsun, iş eksik olmuyor.'

Bu kadar işin hangi cehennemden geldiğini sorduğumuzda da, parmağını ağzına götürüp ciddi bir hâl takınıyor, 'Şişşt, aramızda kalsın. İhracat işine girdim.' diyordu. Ağzından da başka laf alınamıyordu.

Değirmenine şöyle bir girip bakmak düşünülemezdi bile. Küçük Vivette bile oraya giremiyordu.

Önünden geçerken, değirmenin kapısının her zaman kapalı, kanatlarının sürekli hareket hâlinde olduğunu görüyorduk. Bir de kapının önünde otlanan yaşlı bir eşekle pencerenin kenarında güneşlenen etrafa vahşi bakışlar atan uzun, sıska bir kedi vardı.

Bütün bunlar işin gizemini daha da artırıyordu, yaşlı adam milletin diline dolanmıştı. Herkes kendince Cornille Usta'nın sırrını çözmüştü ancak en yaygın söylenti, değirmende un çuvalından çok altın çuvalı olduğu yönündeydi."

***

"Zamanla bütün gizem açığa çıktı. Nasıl mı?

Bir gün gençleri fifremle oynatırken, benim en büyük oğlanla küçük Vivette'in birbirlerine âşık olduklarını fark ettim. Aslında kızmadım, çünkü bütün olanlara rağmen Cornille ismi bizim için şeref de-

mekti ve bu tatlı, minik serçe Vivette'in evimde gezineceğini görmek beni mutlu ederdi. Sadece, çifte kumrular sık sık bir araya geldikleri için bir kaza çıkmasın diye işleri hemen hâle yola koymak istedim. Büyükbabasıyla iki çift laf etmek için değirmene kadar çıktım. Ah! Yaşlı büyücü! Beni nasıl karşıladığını bir bilseniz. Ona kapıyı açtırmak bile mümkün olmadı. Kapı aralığından niye geldiğimi zar zor anlatmaya çalıştım, ağzımı ne zaman açacak olsam şu haylaz sıska kedi tepemde şeytan gibi cıyakladı.

İhtiyar, bitirmeme fırsat dahi vermeden, 'Sen fifreni çalmaya devam et, oğlunu evlendirmeye bu kadar hevesliysen git de un fabrikasındaki kızlara bak' diye bağırdı. Bu lafları dinlerken kan beynime sıçrasa da, kendimi tutacak sakinliği gösterebildim. Yaşlı değirmenciyi değirmeninde bırakıp yaşadığım hayal kırıklığını çocuklara anlatmak üzere eve döndüm. Zavallı kuzucuklar, olanlara bir türlü inanamıyordu. Büyükbabalarıyla konuşmak üzere ikisi birlikte değirmene çıkmak için rızamı istediler. Hayır, demeye cesaret edemedim. Ve pırrr! Çifte kumrularım uçtu.

Değirmene vardıklarında bizimkiler, Cornille Usta'nın henüz oradan ayrıldığını; kapıyı üst üste iki kere kilitlese de merdiveni dışarıda unutmuş olduğunu görmüşler. Öyle olunca da akıllarına pencereden içeri girip meşhur değirmene içinde ne var ne yok diye şöyle bir bakmak gelmiş.

Şaşılacak şey! Değirmen taşının olduğu oda bomboşmuş… Ne bir çuval, ne bir buğday tanesi varmış içeride. Duvarlarda ya da yere kadar sarkan örümcek ağlarında küçük bir un tanesine bile rastlamamışlar. Değirmenlerde buğdayın ezilmesiyle ortaya çıkan o güzel koku bile yokmuş… Ana milin üstü tozla kaplıymış, uzun, sıska kedi de altında uyuyormuş.

Alt taraf da aynı terk edilmişlik ve sefillikten muzdaripmiş: kötü bir yatak, eski püskü birkaç giysi, merdiven basamağında bir parça ekmek ve bir köşede moloz ve toprak parçalarının yere saçıldığı üç dört çuval...

İşte Cornille Usta'nın gizemi! Değirmenin onurunu korumak ve sanki burada hâlâ un üretiliyormuş gibi göstermek için akşamları yollarda o moloz çuvallarını gezdiriyormuş meğer. Zavallı değirmen! Zavallı Cornille! Kurulan un fabrikaları, kalan işlerini de alalı uzun

zaman olmuştu. Kanatları sürekli dönse de değirmen taşı boşa dönüyordu.

Çocuklar, gözyaşları içinde geri döndüler ve bana gördüklerini anlattılar. Yüreğim burkuldu onları dinlerken… Kaybedecek bir dakika bile yoktu, hemen komşulara gittim. Hızlıca anlattım olanları, elimizdeki bütün buğdayı alıp hemen Cornille'in değirmenine götürmeye karar verdik. Laf ağızdan çıkmıştı bir kere. Bütün köy halkı yola koyuldu. Buğdayla, bu sefer gerçek buğday yüklü eşek alayıyla önümüzdeki tepeye çıktık!

Değirmenin kapısı ardına dek açıktı… Kapının önünde, bir moloz çuvalının üzerine oturmuş Cornille Usta, başı iki eli arasında ağlıyordu. 'Yazık bana!' diyordu. 'Artık tek çarem ölmek. Değirmenimin şerefi lekelendi.' Döndüğünde, kendisi yokken birinin değirmene girdiğini ve hazin sırrını öğrendiğini anlamıştı.

İhtiyar, yürek parçalayıcı hıçkırıklarla ağlıyor, türlü türlü isimlerle değirmenine seslenerek onunla sanki bir insanmışçasına konuşuyordu.

Tam o anda eşekler değirmenin önüne geldi ve hepimiz bir anda hep bir ağızdan eski zamanlarda olduğu gibi bağırmaya başladık: 'Hey! Yaşasın değirmen! Hey! Yaşasın Cornille Usta!'

Kapının önü çuvallarla doluydu, kızıl buğday taneleri etrafa saçılmıştı…

Gözlerine inanamıyordu, Cornille Usta. Bir yandan gülüyor, bir yandan ağlıyordu. Yaşlı elleriyle buğdayı avuçlarına alıp, 'İşte buğday!... Soylu buğday!... Gerçek buğday!.. İzin verin, doya doya seyredeyim' dedi.

Sonra bize dönüp, 'Ah, ah! Bana geri döneceğinizi biliyordum… Bu fabrikacıların hepsi de hırsız' diye ekledi.

Bu zaferle onu köye kadar omuzlarımızda taşımak istedik. 'Hayır, hayır evlatlarım; her şeyden önce değirmenime yemek vermem lazım, ağzına bir lokma dahi koymayalı o kadar zaman oldu ki!' dedi.

Ezilip un ufak olan buğday tanelerinin tozu, değirmenin tavanına doğru yükselirken zavallı adamın bir yandan çuvalları açıp diğer yandan değirmen taşını denetlemek için oradan oraya seğirtip çırpındığını görmek hepimizin gözlerini yaşartmıştı.

Hakkımızı vermek lazım: O günden sonra yaşlı değirmenciyi bir daha asla buğdaysız bırakmadık. Sonra bir sabah Cornille Usta öldü